

УДК 378.1'312'

ФЕНОМЕН ВІДКРИТОЇ ОСВИТИ У СУЧАСНИХ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

О.Ю. Коржилова

***Анотація.** Статтю присвячено обґрунтуванню сутнісних характеристик відкритої освіти, аналізу її структурних компонентів, виявленню і систематизації пріоритетних завдань і тенденцій розвитку. Роботу виконано на основі опрацювання зарубіжних джерел.*

***Ключові слова:** відкрита освіта, відкритий університет, відкриті освітні ресурси, відкрите навчання, масивні відкриті он-лайн курси, відкриті освітні засоби.*

***Аннотация.** Статья посвящена обоснованию сущностных характеристик открытого образования, анализу её структурных компонентов, выявлению и систематизации приоритетных заданий и тенденций её развития. Работу выполнено на основании исследования зарубежных источников.*

***Ключевые слова:** открытое образование, открытый университет, открытые образовательные ресурсы, открытое обучение, массивные он-лайн курсы, открытые образовательные средства.*

***Annotation.** The article is devoted to reasoning of basic characteristics of open education, the analyses of its structural components, systematization of priority tasks and tendencies of its development. The work is presented in the frames of investigation of foreign sources.*

***Keywords:** open education, open university, open educational resources, open learning, massive on-line courses, open educational meanings.*

Актуальність проблеми. В умовах переходу до постіндустріального суспільства зростає актуальність завдання забезпечення широкого доступу всіх бажаючих до якісної освіти. Розв'язання цього завдання потребує популяризації й активного упровадження нових інституційних форм і широких програмних ініціатив щодо розширення доступу до здобуття якісної освіти, у першу чергу, ідей розвитку відкритої освіти. Так, про необхідність упровадження елементів відкритої освіти наголошується у Посланні Президента України до українського народу (2010) [1]. Відсутність належного рівня готовності освіти країни до переходу на принципи відкритості зумовлює необхідність вивчення прогресивного зарубіжного досвіду упровадження відкритої освіти, обґрунтування її сутнісних характеристик, встановлення перспектив розвитку у міжнародному і національному контекстах.

Ступінь наукової розробки проблеми. Відкрита освіта – явище, що набуло значного розвитку протягом останнього десятиліття. Її значний потенціал щодо якісного оновлення освітньої сфери пояснює активізацію наукового інтересу до предмету дослідження. Так, окремі характеристики відкритої освіти представлено у роботах С. Доунса, Г. Сіменса. Встановленню її ролі у суспільному розвитку присвячено наукові праці Д. Вілі, Ф. Малдера та ін. Окреслення основних завдань розвитку відкритої освіти подано у дослідженнях Д. Келнера, Г. Коноле, П. Макендрю. Проте феномен відкритої освіти залишається мало представленим у сучасній науково-педагогічній літературі і потребує подальшого вивчення.

Статтю присвячено обґрунтуванню сутнісних характеристик відкритої освіти, аналізу її структурних компонентів, виявленню і систематизації пріоритетних завдань і тенденцій розвитку.

Виклад основного матеріалу. З появою першої форми відкритої освіти (Відкритий Університет у Великій Британії) пов'язані спроби обґрунтування сутнісних характеристик досліджуваного феномену. Передусім термін «відкрита освіта» розкриває інституційну практику і програмні ініціативи з розширення доступу до освіти та навчання, що традиційно пропонуються в системі формальної освіти. Поняття відкритої освіти означає усунення бар'єрів у навчанні, тобто:

- 1) можливість кожної людини отримувати освіту незалежно від місця проживання, віку, національності, фізичного стану;
- 2) державну підтримку здобуття освіти у вигляді різних пільг, стипендій;
- 3) застосування новітніх технологій навчання.

Представлене у зарубіжній науковій літературі трактування сутнісних характеристик відкритої освіти свідчить про існування різних поглядів на досліджуване явище.

Так, представник глобальної мережі Консорціум Відкритої Освіти (The Open Education Consortium) Г. Сіменс вважає, що «відкрита освіта» є системою, яка охоплює ресурси, інструменти та методи, що використовуються у рамках відкритого обміну для поліпшення доступу до освіти та підвищення її ефективності [2]. Відкритій освіті властиві такі ознаки, як інформативність, доступність та відкритість. Завдяки сучасній цифровій революції, глобальна аудиторія має можливість отримати безпрецедентний доступ до вільних, відкритих і високоякісних освітніх ресурсів [5].

В електронній мережі Вікіпедія (Wikipedia) «відкриту освіту» представлено як комплексне поняття, що описує інституціональну практику і програмні ініціативи, які розширюють доступ до навчання та підготовки через традиційно пропоновані системи формальної освіти [8]. При цьому ознака «відкритості» означає усунення бар'єрів, які можуть заважати можливій і визнаній участі в інституціональному-орієнтованому навчанні. Головними характеристиками відкритої освіти Д. Келнер вважає гнучкість навчання, інтерактивність, координованість, модульність та доступність [12].

На думку Д. Вілі, «відкрита освіта» – система навчання, яка спирається на відкриті освітні ресурси та відкриті технології, які полегшують спільне навчання, роблячи його більш гнучким, і надають можливості відкритого обміну практикою викладання, а також включає нові підходи до оцінювання, акредитації та спільного навчання [3].

До складу відкритої освіти входять три компоненти:

- 1) відкриті освітні ресурси, представлені у вигляді веб-сайтів, відео, навіть підручників і лекцій;
- 2) відкрите навчання, яке забезпечує соціальну взаємодію з учасниками процесу задля концептуалізації та дослідження концепту, який вивчається;
- 3) відкрита атестація, котра допомагає визначити рівень успішності того, хто навчається [3].

Представник глобальної мережі Креатив Коммонс (Creative Commons) Б. Тауерс вважає, що з поняттям «відкрита освіта» невід'ємно пов'язані поняття відкритий контент, відкриті інструкції, відкрита атестація [14]. Відкритий контент – сукупність дидактичних матеріалів, що розроблені для використання у ході відкритого навчання. Відкритий контент може бути представлений у друкованому вигляді та в аудіо- чи відео форматі. Так, прикладом відкритого контенту є відкриті освітні ресурси.

Відкриті інструкції є Інтернет-аналогом звичайних лекцій. Завдяки сучасним електронним технологіям студенти мають змогу не тільки відвідувати навчальні заняття он-лайн, а й брати активну участь у їх проведенні.

Відкрита атестація означає демонстрацію оцінювання навчальних досягнень студентів. Оцінювання конкретного студента може здійснювати зовнішнє незалежне агентство, але за умови згоди студента [4].

Представники Європейської комісії характеризують поняття «відкрита освіта» з позицій специфіки її форм. Передусім виділяють два підходи: класичні форми відкритої освіти, які походять з перших відкритих університетів, та електронні, представлені інститутами електронного навчання.

Зазначимо, що ініціативи Європейської комісії спрямовані на подальший розвиток, популяризацію і поширення електронних форм відкритої освіти, активне використання ІКТ та відкритих освітніх

ресурсів в Європейському Союзі.

На думку Ф. Малдера, сутнісні ознаки «відкритої освіти» розкриваються через такі поняття, як відкрите навчання, відкриті освітні курси, відкриті освітні ресурси та масивні відкриті освітні он-лайн курси [10].

Відкрите навчання – це інноваційний рух в освіті, який з'явився у 1970-ті роки і пов'язаний з появою першого Відкритого Університету у Великій Британії. Термін головним чином стосується діяльності, яка покращує або розширює можливості навчання у формальній системі освіти. Відкрите навчання включає, але не обмежує методи аудиторного навчання, інтерактивного навчання, власне процес викладання і використання відкритих освітніх ресурсів, а також враховує культуру громад, які навчаються.

Відкриті освітні курси (Open Course Ware) – заняття, що організовані в межах навчального закладу (університету) і представлені у мережі Інтернет. Уперше подібні курси було розроблено і використано у рамках проекту Массачусетського Технологічного Інституту (Open Course Ware) у 2002 р. Завдання цього курсу було спрямовано на оптимізацію навчання засобами Інтернет технологій.

Відкриті освітні ресурси, як правило, представлені дидактичними засобами, що є ліцензованими на правах власності. Вперше термін був використаний ЮНЕСКО у 2002 р. на форумі, присвяченому популяризації відкритих освітніх курсів (Open Course Ware).

Структура відкритих освітніх ресурсів складається з таких компонентів, як відкриті освітні засоби (мережеві або віртуальні засоби консультування, групової роботи, презентування, тестування, екзаменування та Інтернет навігації, відкриті освітні курси, фрагменти курсів, модулі, підручники, відеоматеріали, тестові завдання тощо) та суб'єкти відкритої навчальної практики (викладачі, інструктори, розробники та професіональний склад співробітників, який забезпечує роботу відкритого та зручного навчального середовища).

Масивні відкриті освітні он-лайн курси (МООС) – це он-лайн курси, що забезпечують відкритий доступ та необмежену участь у здобутті відкритої освіти. Передусім масивні відкриті освітні он-лайн курси охоплюють інтерактивні форуми, відеоконференції для користувачів, які допомагають сформувати відкрите співтовариство студентів і викладачів. Такі курси є найсучаснішими розробками в рамках дистанційної освіти, які уперше з'явилися у 2012 р.

Сутнісними характеристиками відкритої освіти є: інформативність (обмін знаннями, ідеями та інформацією, завдяки яким будуються нові знання, навички, ідеї та поняття); доступність і відкритість (можливість використання Інтернет-ресурсів, що дозволяє швидко і вільно поширювати інформацію та надавати можливість отримувати вільний доступ до знань і співпраці); гнучкість навчання (здатність слухачів навчатися у зручний час та у зручному місці); інтерактивність навчання (можливість дослідження найважливіших тем під час навчання, користування комп'ютерно-орієнтованим навчанням замість класичного; відчуття емоційного і фізичного аспектів освіти; усвідомлення взаємозв'язку і взаємозумовленості освітнього і соціального розвитку; особистого вибору у навчанні); координованість (упровадження посади наставника-консультанта і уведення функції координатора навчального процесу); модульність (можливість сформувати індивідуальну навчальну програму, яка складається з набору незалежних курсів-модулів).

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив визначити пріоритетні завдання відкритої освіти: забезпечення слухачів засобами доступу до навчальних матеріалів відкритої освіти (засоби візуалізації, аудіо- і відеозв'язку для забезпечення роботи з різноплановим освітнім контентом (як в рамках самого навчального процесу, так і для підготовки до занять вчителів і викладачів)); підвищення рівня освіти та освітніх послуг; забезпечення постійного оновлення навчальних засобів і технологій відповідно до запитів слухачів відкритої освіти.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що основними тенденціями розвитку відкритої освіти є поступальне запровадження її елементів у традиційну освітню практику, розробка і запровадження у навчальний процес методів і засобів відкритого навчання.

Висновки. В результаті дослідження встановлено, що відкрита освіта набула значного розвитку в результаті виникнення нагальної потреби забезпечення кожного якісною та доступною освітою. Відкрита освіта, головними характеристиками якої є інформативність, доступність, гнучкість, модульність, економічність, інтернаціональність та координованість, надає можливість кожній людині отримувати освіту незалежно від місця проживання, віку чи національності за допомогою використання новітніх технологій навчання. Використання елементів відкритої освіти забезпечує реалізацію її ключових завдань: доступ до цифрового контенту, сприяння удосконаленню системи управління освітою та контролю її якості. Перспективами подальших розвідок вважаємо аналіз зарубіжних технологій відкритої освіти, спрямованих на удосконалення системи управління її якістю.

Література

1. Відкрита освіта: соціально-політичні і техніко-організаційні складові. –03.06.2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/17307.html>
2. The Open Education Consortium [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oeconsortium.org/>
3. Iiyosh T., Wiley D. Discussion: The Main Tenets of Open Education [Електронний ресурс]/ – T. Iiyosh, D. Wiley. – Режим доступу: <http://opencontent.org/blog/archives/476>
4. Cape Town Open Education Declaration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.capetowndeclaration.org/faq>
5. Siemens G. Openness in Education [Електронний ресурс] / – G. Siemens. – Режим доступу: http://p2pfoundation.net/Open_Education
6. Downes S. The Necessary Three fold Opening of Education [Електронний ресурс] / – S. Downes. – Режим доступу: http://p2pfoundation.net/Open_Education
7. Stalder F. On the Differences between Open Source and Open Culture [Електронний ресурс] / – F. Stalder. – Режим доступу: http://p2pfoundation.net/Open_Education
8. Open Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Open_content
9. Downes S. Open Content Education [Електронний ресурс]/- S. Downes. – Режим доступу: <http://opencontent.org/blog/archives/476>
10. Mulder F. Open-ing-up-Education [Електронний ресурс]/- F. Mulder.-Режим доступу: [http://www.learning-innovations.eu/2013/Fred-Mulder-Open-ing-up-Education-in-5-components-the-pan-European-OpenupEd-MOOCs-initiativeOpen \(ingup\)Educationin5components&the-pan-EuropeanOpenupEdMOOCsinitiative](http://www.learning-innovations.eu/2013/Fred-Mulder-Open-ing-up-Education-in-5-components-the-pan-European-OpenupEd-MOOCs-initiativeOpen%28ingup%29Educationin5components&the-pan-EuropeanOpenupEdMOOCsinitiative)
11. Conole, G. Defining open educational practices [Електронний ресурс] / – G. Conole. – Режим доступу: <http://e4innovation.com>.
12. Kellner, D. Towards a critical theory of education [Електронний ресурс]/-D. Kellner.-Режим доступу: <http://pages.g.sies.ucla.edu/faculty/kellner/paper>
13. McAndrew, P. & Farrow, R. Open Education Research: From the practical to the Theoretical Open Education Resources: Innovation, Research and Practice. Commonwealth of Learning and Athabasca University, Vancouver. pp65-77.
14. Towers B. Open Education [Електронний ресурс]/- B. Towers. – Режим доступу: <http://creativecommons.org/>